

AKTIEDEMOKRATI

Af EJNAR LOMHOLT

»Aktiemajoriteten paa faa hænder er den grundpille, hvorpaa kapitaldiktaturet hviler, den er det middel, hvormed rigmanden mangedobler sin magt i erhvervslivet.«

DE moderne trusters magt er uløseligt knyttet til aktieselskaberne, kun gennem kontrol af aktiemajoriteter i flere led kan de mangedoble deres kapitalmagt¹⁾, kun gennem udstedelse af aktier og obligationer kan de gennemføre deresorstilede overkapitalisering og opnaa kursgevinster gennem vilkaarlig dividendepolitik.

Efter engelsk-amerikansk ret²⁾ havde aktieselskaberne før trusternes egentlige fremkomst i forrige aarhundrede ikke nogen almindelig ret til at erhverve og eje aktier i andre selskaber, kun ved privilegier blev der gjort undtagelser, men disse bestemmelser fik man fjernet, da trusterne trængte sig frem (Standard Oil i New Jersey). Clayton loven (1914) har atter gjort en indskrænkning paa dette felt, idet loven forbyder selskaber at erhverve kapitalen eller en del af kapitalen i noget andet selskab, naar virkningen maa skønnes at medføre en væsentlig indskrænkning i konkurrencen eller skabelsen af monopol. I samme retning virker forbudet mod »interlocking directorates« saavel som de skærpede betingelser for udstedelse af aktier og obligationer.

Den vigtigste opgave er imidlertid ikke at sikre fri konkurrence, som en teknisk og økonomisk udvikling paa mange punkter har ophævet, men at fjerne den private magtkoncentration, som i stigende grad tilriver sig herredømmet over statsmagten, et forhold, som er saa velkendt i Amerika og andre steder, at en nærmere paavisning her antagelig er overflødig. »Raadne flækker« kaldte man i gamle dage de valgkredse i England, hvor kun et par godsejere havde stemmeret og derfor egenmægtigt bestemte, hvem der skulde være parlamentsmedlem for den paagældende kræds. I vore dage kan navnet med fuld ret anvendes paa de aktieselskaber, hvor aktiemajoriteten er samlet paa faa hænder. Det er majoriteten, der aabner selskabets generalforsamling, der som regel kun tæller en halv snes personer foruden bestyrelse og direktion; majoriteten fremlægger det af den

¹⁾ Alene i første led af kapitalkontrollen gennem aktiemajoriteter kan man fordoble sin kapitalmagt 16 gange ved at dele saavel finansselskabets som datterselskabernes aktiekapital ligeligt i preferenceaktier (uden stemmeret) og stamaktier ($\frac{1}{4} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{16}$).

²⁾ Ræstad: »Truster og Karteller« s. 139.

AKTIEDEMOKRATI

Af EJNAR LOMHOLT

»Aktiemajoriteten paa faa hænder er den grundpille, hvorpaa kapitaldiktaturet hviler, den er det middel, hvormed rigmanden mangedobler sin magt i erhvervslivet.«

DE moderne trusters magt er uløseligt knyttet til aktieselskaberne, kun gennem kontrol af aktiemajoriteter i flere led kan de mangedoble deres kapitalmagt¹⁾, kun gennem udstedelse af aktier og obligationer kan de gennemføre deres storstilede overkapitalisering og opnaa kursgevinster gennem vilkaarlig dividendepolitik.

Efter engelsk-amerikansk ret²⁾ havde aktieselskaberne før trusternes egentlige fremkomst i forrige aarhundrede ikke nogen almindelig ret til at erhverve og eje aktier i andre selskaber, kun ved privilegier blev der gjort undtagelser, men disse bestemmelser fik man fjernet, da trusterne trængte sig frem (Standard Oil i New Jersey). Clayton loven (1914) har atter gjort en indskrænkning paa dette felt, idet loven forbyder selskaber at erhverve kapitalen eller en del af kapitalen i noget andet selskab, naar virkningen maa skønnes at medføre en væsentlig indskrænkning i konkurrencen eller skabelsen af monopol. I samme retning virker forbudet mod »interlocking directorates« saavel som de skærpede betingelser for udstedelse af aktier og obligationer.

Den vigtigste opgave er imidlertid ikke at sikre fri konkurrence, som en teknisk og økonomisk udvikling paa mange punkter har ophævet, men at fjerne den private magtkoncentration, som i stigende grad tilriver sig herredømmet over statsmagten, et forhold, som er saa velkendt i Amerika og andre steder, at en nærmere paavisning her antagelig er overflødig. »Raadne flækker« kaldte man i gamle dage de valgkredse i England, hvor kun et par godsejere havde stemmeret og derfor egenmægtigt bestemte, hvem der skulde være parlamentsmedlem for den paagældende kræds. I vore dage kan navnet med fuld ret anvendes paa de aktieselskaber, hvor aktiemajoriteten er samlet paa faa hænder. Det er majoriteten, der aabner selskabets generalforsamling, der som regel kun tæller en halv snes personer foruden bestyrelse og direktion; majoriteten fremlægger det af den

¹⁾ Alene i første led af kapitalkontrollen gennem aktiemajoriteter kan man fordoble sin kapitalmagt 16 gange ved at dele saavel finansselskabets som datterselskabernes aktiekapital ligeligt i preferenceaktier (uden stemmeret) og stamaktier ($\frac{1}{4} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{16}$).

²⁾ Ræstad: »Truster og Karteller« s. 139.

selv affattede regnskab og vedtager det som rigtigt, opstiller sig selv ved bestyrelsesvalget og bliver valgt med akklamation og slutter derpaa generalforsamlingen. Kort sagt, en farce for tilskueren, men ikke sjældent en tragedie for de mange smaa aktionærer, som er magtesløse overfor den mægtige majoritet og dens manipulationer. Med lidt andre ord er dette det faktiske indhold af avisernes beretning om generalforsamlingen i mange store aktieselskaber.

Aktiedemokrati bestaar i at sikre den bredest mulige fordeling af selskabets aktier, idet man fastsætter et maksimumsbeløb for den enkelte aktionær, varierende efter selskabets størrelse. I praksis vil det være hensigtsmæssigt at begrænse den enkelte aktionærs indflydelse ved at begrænse hans stemmeret og ikke selve hans aktiebesiddelse, som det vil være meget vanskeligt at kontrollere, hvorimod hans krav om stemmeret kommer tydeligt frem i selskabets bøger. Endelig bør ethvert aktieselskab, privat firma eller anden privat institution være afskaaret fra at udøve stemmeret, men ikke fra at eje aktier, saasom banker, vekselerere, forsikringsselskaber etc., herved forebygger man sammenkædningen af aktiemajoriteter i flere led.

I det følgende har vi med henblik paa danske forhold skitseret hovedpunkterne for gennemførelse af aktiedemokrati, stiltiende suppleret af de nugældende bestemmelser, forsaavidt de ikke ændres ved de ny regler.

For enhver reforms virkekraft gælder den regel, at dens bestemmelser skal være klare og bygge paa kendsgerninger, som er lette at konstatere, jfr. stemmerettens størrelse, som fremgaar af selskabets bøger.

I danske aktieselskaber bør en aktionær kun kunne udøve stemmeret for de aktier, han retmæssigt ejer, dog ikke udover et beløb, svarende til:

1. 10.000 kr., naar aktiekapitalen er mindre end 1 million kr.
2. 1 pct. af aktiekapitalen, naar denne er mellem 1 og 5 millioner kr.
3. 50.000 kr., naar aktiekapitalen er mellem 5 og 50 millioner kr.
4. 1 pro mille, naar aktiekapitalen er over 50 millioner kr.

I aktieselskabsregistrets fortegnelse over aktionærer og deres stemmeret vil det være let at finde »Tordenskjolds soldater«, naar de optræder rundt i forskellige selskaber. Sandsynligvis vil det være hensigtsmæssigt, at hver aktionær for at erhverve stemmeret skal afgive en udtrykkelig erklæring om, at han virkelig er ejer af aktierne og ikke ved belaaing af aktierne eller proforma overdragelse har forpligtet sig til at stemme efter andres ordre, hertil maa føjes indgaaende regler om fuldmagt, samt straffebestemmelser saasom konfiskation af aktier, erstatningspligt overfor selskabets øvrige aktionærer etc. I amerikanske storforetagender har ledende funktionærer ofte betydelige beløb af selskabets aktier paa særligt gode vilkaar, men kun saalænge de er ansat i selskabet.

Efter ovenstaaende plan vil der til at raade over halvdelen af aktiekapitalen kræves samstemmighed af følgende antal aktionærer, naar hver har det højest tilladte antal aktier:

aktiekapital	1 mill. kr.	50 aktionærer	
—	5 —	50	—
—	10 —	100	—
—	20 —	200	—
—	30 —	300	—
—	40 —	400	—
—	50 —	og derover 500	—

I vore større selskaber skal i saa fald 100—500 aktionærer, som hver har maksimumsbeløbet af aktier, være enige for at kontrollere selskabet. Dog vil i praksis ikke hele kapitalen være repræsenteret paa generalforsamlingen, maaske kun $\frac{2}{3}$, og det nødvendige antal aktionærer til at danne majoriteten vil derfor være mindre.

Selskabets almindelige interesser bliver i højere grad den afgørende faktor end under de nuværende forhold, hvor aktiemajoriteten altfor ofte tillige varetager sine egne interesser i andre selskaber samtidig, f. eks. ved at fremme overenskomster, som gavner andre selskaber mere end det paa-gældende selskab selv. Indenfor den moderne trust kan man let »flytte« udbyttet fra et af de forbundne selskaber til et andet ved at forandre overenskomster om priser, om fordeling af fælles omkostninger etc.

Ved besættelsen af direktionsposter og andre ledende stillinger vil den faglige dygtighed være mere sikret end nu, hvor de faa finansherrer ofte anbringer deres slægtninge (dynastier) eller straamænd paa saadanne pladser. Netop her er det af betydning, at selskaber og firmaer ikke har stemmeret, kun stat og kommune, som repræsenterer det almene vel, skal have ret til at stemme for det fulde beløb af aktier, de ejer.

Naar den nuværende opbygningsmetode med aktiemajoriteter saaledes bliver forhindret i fremtiden, maa selskaberne enten slutte karteloverenskomster med sikkerhedsstillelse, bøder etc. for at sikre overenskomstens overholdelse, eller ogsaa maa de samarbejdende selskaber sammenslutes til et fælles aktieselskab (fusionen), en naturlig ordning overalt, hvor den tekniske koncentration med faa virksomheder er lønnende.

Saasnart man spærrer vejen for direkte dansk kapitalkontrol, vil stor-kapitalen uvægerligt søge gennem udenlandske forbindelser at indvinde det tabte; begrænsningen af den enkelte aktionærs stemmeret vil fremme proforma overdragelser til udlændinge, hvis forhold er vanskelige at kontrollere (jfr. Luxemburg i Europa og New Jersey med den lempelige lovgivning i Amerika). Det bliver derfor sikkert nødvendigt at forlange dansk indfødsret for u d ø v e l s e n af stemmeret, i modsat fald faar man udlændinge som straamænd i betydeligt antal, danske virksomheder vil let glide over paa udlandets hænder, og det nuværende system med kontrol af aktiemajoriteter blive genoprettet og bane vejen for udenlandske trusters herredømme over danske virksomheder. En saadan bestemmelse forhindrer ikke overenskomster med udenlandske virksomheder, men vil medføre en forringet tilgang af udenlandsk kapital. Ved udgangen af 1935 var der iflg. Statistisk Departements opgørelse anbragt for c. 1826 mill. kr. danske værdipapirer i udlandet, heraf var kun 13 pct. eller 236 mill. kr. aktier og obligationer fra danske erhvervsaktieselskaber. Forsaavidt man i udlandet har købt aktier for at faa indflydelse paa danske virksomheder, vil denne kapitalanbringelse gradvis forsvinde, naar de ny regler om stemmeretten gennemføres, men saavidt det kun drejer sig om en rentabel anbringelse i aktier og obligationer, vil den vedblive, ja, sikkert forøges, da de ny regler vil sikre de danske aktieselskabers finansielle sundhed (jfr. nedenfor); for landets forsyning med udenlandsk kapital vil nedgangen være relativt ringe og ske paa det punkt, hvor man ikke ønsker udenlandsk kapital.

Bestyrelsen (resp. repræsentantskabet) og dens suppleanter bør vælges

ved forholdstalsvalg for at sikre mindretallenes ret, og ved forbud mod at beklæde mere end een direktørpost og mod at sidde i mere end tre bestyrelser, kan man forhindre den personlige magtstilling, som det nuværende system af mange stillinger til de faa mænd giver saa rig anledning til; det er hændt, at en direktør var medlem af 14 bestyrelser for aktieselskaber og desuden medlem af adskillige foreningsbestyrelser samtidig.

Endelig vil en begrænsning af dividenden i forhold til reservefondets størrelse være gavnlig for selskabernes finanspolitik; i den nuværende aktieselskabslov findes en bestemmelse i denne retning, idet intet aktieselskab maa give mere end 6 pct. i udbytte, saalænge reserverne udgør mindre end 10 pct. af aktiekapitalen. Følgende bestemmelser vil betyde en væsentlig skærpelse:

6 pct., saalænge reserverne er mindre end 25 pct. af selskabets kapital (aktier og obligationer).

7 pct. plus en bonus, svarende til 6 pct. af reserverne, naar disse er mere end 50 pct. af selskabets kapital.

I 1933 udgjorde reserverne 48 pct. eller 831 mill. kr. i forhold til en samlet aktiekapital paa 1726 mill. kr. for aktieselskaber her i landet, som offentliggjorde deres regnskaber; i reserverne er medregnet overførselen fra aarets overskud; men procenten er dog ret nær ved de 50 pct.

For de større selskaber vil det være hensigtsmæssigt at give dem ret til at udstede obligationer (excl. laan i fast ejendom), dog ikke mere end et beløb, svarende til aktiekapitalen med fradrag af 5 mill. kr.; maksimumsbeløbet for obligationer vil saaledes udgøre 16.7 pct. af selskabets kapital, naar denne er 6 mill. kr., og stige jævnt op imod 50 pct., naar kapitalen stiger, for 100 mill. kr. vil procenten være 47.5 pct.

I selskabets finanspolitik vil det betyde, at selskabet i tider, hvor renten er lav, kan skaffe sig kapital til en rimelig rente; i gode tider vil obligationerne tjene til at forøge udbyttet, forsaavidt udbyttet paa den »arbejdende kapital« er større end obligationernes rente, og i daarlige tider vil obligationsrenterne tvinge selskabet til en tidligere sanering end nu, hvor de blot undlader at give udbytte paa aktiekapitalen. Faren for de kendte manipulationer, hvor selskabets kapital snart bestaar i aktier, snart i obligationer, modvirkes af bestemmelsen om, at obligationsmængden aldrig maa overstige aktiekapitalen med fradrag af 5 mill. kr., ligesom obligationerne bør være uopsigelige fra selskabets side i de første fem aar efter udstedelsen, medmindre selskabet i mellemtiden maa nedskrive sin aktiekapital og derfor maa indløse et tilsvarende beløb af sine obligationer. Naturligvis maa obligationerne ikke udbydes under pari, og ved ombytning med aktier kun for det indbetalte beløb paa disse.

Ved udstedelsen af obligationer tjener man endnu et gavnligt formaal, man giver den jævne mand et papir, hvori han kan anbringe sine penge og faa større rente end i kredit- og hypotekforeningsobligationer, og risikoen vil være mindre end ved køb af aktier i selskabet, hvis forhold han ikke har midler til at bedømme udover det rent almindelige. Ganske vist giver man ved denne ordning aktionærerne mulighed for at beherske selskabet med en mindre gruppe aktionærer, men tallet er dog vedblivende saa stort, at der absolut ikke bliver tale om en lille klikke.

Ved det kritiske punkt, hvor reserverne udgør 50 pct. af selskabets ka-

pital, stiger det tilladte maksimum for dividenden fra 7 pct. til 10 pct. for selskaber, som ikke har udstedt obligationer, mens det for selskaber, som har udstedt obligationer, stiger fra 7 pct. til 12 pct., hvis aktiekapitalen er mindst 15 mill. kr., og obligationsmængden er lig aktiekapitalen med fradrag af 5 mill. kr., ellers fra 7 pct. til 10 pct. eller 11 pct., alt efter obligationsbeløbets størrelse i forhold til aktiekapitalen, men i hvert tilfælde vil reserverne overstige det samlede beløb i obligationer med mindst 2½ mill. kr. og derved give obligationsejerne fornøden betryggelse overfor selskabets fremtidige dividendepolitik. Efter at reserverne har passeret de 50 pct., stiger maksimum for dividenden jævnt med reservernes vækst. Udbyttebegrænsningen betyder ikke en reel formindskelse af aktionærernes fortjeneste, men blot en opsparing gennem selskabet.

Disse regler vil forhindre en spekulantgruppe i pludselig at tvinge dividenden i vejret, ligesom udstedelsen af friaktier vil være umulig. Indenfor de større selskaber har det i adskillige aar været en fast politik at stabilisere dividenden, og de ny regler vil tjene til at fremme denne sunde politik.

Undersøger man, hvorledes de vigtigste selskaber herhjemme vil være stillet under disse regler, faar man følgende resultater for de selskaber, som gav 7 pct. eller mere i udbytte i aarene 1933 og 1934:

A. Selskaber, hvis dividende er under eller lig med maksimum iflg. reglerne:

	reserver i forhold til kapitalen	maksimum iflg. reglerne	udbetalt dividende	forskel
Handelsbanken 1933	43 0/0	7 0/0	7 0/0	0
Fyns Discontokasse 1933	90 0/0	12 0/0	10 0/0	2
Trifoleum (frø) 1933/34	60 0/0	10 0/0	7 0/0	3
Danske Spritfabriker 1934	60 0/0	10 0/0	8 0/0	2
Forenede Papirfabriker . . . 1934	59 0/0	10 0/0	10 0/0	0
Gyldendal 1934	50 0/0	10 0/0	10 0/0	0
Schønning & Arve 1933/34	51 0/0	10 0/0	8 0/0	2
Aarhus Olie 1934	75 0/0	11 0/0	10 0/0	1
Dansk Svovlsyre 1933/34	51 0/0	10 0/0	10 0/0	0

B. Selskaber, hvis dividende er over maksimum iflg. reglerne:

Aarhus Privatbank 1933	25 0/0	7 0/0	8 0/0	-1
St. Nordiske 1933	215 0/0	19 0/0	20 0/0	-1
Forenede Bryggerier 1933/34	44 0/0	7 0/0	14 0/0	-7
Østjydske Bryggerier 1933/34	33 0/0	7 0/0	8 0/0	-1
Dansk Vin 1934	39 0/0	7 0/0	8 0/0	-1
Kbhvn. Brødfabriker 1934	12 0/0	6 0/0	8 0/0	-2
Henriques & Løvingren . . . 1934	22 0/0	6 0/0	8 0/0	-2
Nordisk Fjerfabrik 1934	65 0/0	10 0/0	12 0/0	-2
Fakse Kalkbrud 1934	30 0/0	7 0/0	10 0/0	-3
Dansk Galoschefabrik 1934	3 0/0	6 0/0	12 0/0	-6
Nordisk Kabelfabrik 1934	25 0/0	7 0/0	12 0/0	-5

For den sidste gruppe selskaber vilde reglernes gennemførelse medføre en nedgang i dividenden paa 1 til 3 i de fleste tilfælde og dermed en tilsvarende forøgelse af reserverne; betydelig nedgang vilde indtræffe for Forenede Bryggerier (fra 14. pct. til 7 pct.), for Dansk Galoschefabrik (12 pct. til 6 pct.) og for Nordisk Kabelfabrik (12 pct. til 7 pct.). Derimod er Store Nordiske Telegraf-selskab omtrent i overensstemmelse med reglerne, idet der til 20 pct. dividende udkræves 217 pct. for reserverne i forhold til kapitalen og der i følge regnskabet er 215 pct., men i skjulte reserver er der antagelig mere end der kræves til de 217 pct.

Det er klart, at gennemførelsen af disse eller lignende regler for dividendens maksimum vil forandre regnskabsaffattelsen, man vil gøre udbytteudligningsfond o. lign. mindre, holde færre skjulte reserver etc. Men een ting er utvivlsom, disse regler vil forøge henlæggelserne til reservefond betydeligt, ganske automatisk vil de gode aars overskud komme reserverne tilgode, da man ikke kan forøge dividenden udover det maksimum, som reserverne tillader, jfr. Forenede Bryggerier, som i saa fald maatte henlægge et beløb, svarende til 7 pct. af aktiekapitalen, hvorved reserverne vilde stige til 51 pct. af aktiekapitalen.

Udenlandske aktieselskaber er kun de selskaber, som ved lovens ikrafttræden eller ved senere stiftelse er filialer af udenlandske virksomheder. For disse selskaber vil det være meningsløst at gennemføre begrænsninger i stemmeretten, da filialen er i moderselskabets magt. Det vil derfor være formaalstjenligt at give dem ret til at udstede preferenceaktier med et sikret mindsteudbytte paa f. eks. 6 pct.; det samlede beløb af aktier bør ikke overstige selskabets aktiver i fast ejendom og maskiner her i landet. Selskabets almindelige aktier skal ejes af hovedvirksomheden i udlandet og maa ikke overdrages til andre, for at filialforholdet kan være reelt og dermed i overensstemmelse med loven.

Betydelige vanskeligheder knytter sig til overgangstiden fra den nuværende tilstand til de ny forhold. Men sætter man f. eks. en tidsfrist paa to aar, inden begrænsningen af stemmeretten træder i kraft, er der givet fornøden tid til sammenslutning af forbundne selskaber, tid til at afhænde de store aktieposter, i hvert fald delvis, og de ny regler forbyder jo ikke personer eller selskaber at eje aktier udover de i loven fastsatte grænser, kun at udøve stemmeret derudover. Der er ingen fordel ved at have flere aktier, end man har ret til at stemme for, fordi det overskydende beløb lige saa fuldt kommer de øvrige aktionærer tilgode ved at indskrænke det samlede antal stemmer paa generalforsamlingen. Faren er naturligvis, at de store aktionærer ved proformaoverdragelser skaffer sig flere stemmer, end der tilkommer dem; selvom dette ikke helt lader sig hindre, skal der dog adskillige aktionærer til at danne majoriteten, ligesom kontrol med aktiemajoriteter i flere led er ubetinget udelukket. Ligeledes vil begrænsningen af dividenderne, som bør træde i kraft samtidig med loven, forhindre en utilladelig forringelse af selskabets status i overgangstiden. Dog bør der sikkert forlanges, at danske aktieselskaber, saalænge stemmeretsbegrænsningen ikke er indført i det paagældende selskab, kun har ret til hel eller delvis overdragelse af selskabets virksomhed til andre danske aktieselskaber; ved overdragelse til andre, det være sig private firmaer eller udenlandske selskaber, bør Handelsministeriets samtykke være nød-

vendigt, i modsat fald vil man benytte denne omvej for at undgaa de ny regler. Da flere af vore store virksomheder er nøje forbundet med udenlandske selskaber, vil det være naturligt at give særlige lempelser med hensyn til reglerne om stemmeretten, dog ikke over fem aar, efter Handelsministeriets skøn i det enkelte tilfælde.

For hele vor kreditgivning er det af stor betydning, at vore banker, navnlig hovedbankerne, ikke mere kan kontrolleres af faa storaktionærer, da kreditspærring er et meget virkningsfuldt og farligt kampmiddel mod konkurrenter, og en rationel kreditgivning uden favorisering af storvirksomhederne er af stor samfundsmæssig betydning. Ligeledes vil den stigende trustdannelse indenfor bankvæsenet, hvor hovedbankerne sikrer sig indflydelse i mindre banker, ophøre. Endelig vil stemmeretsbegrænsningen tvinge de velhavende aktionærer til at sprede deres kapitalanbringelser over flere selskaber.

Havde disse eller lignende regler været i kraft før krigen, vilde det transatlantiske koncern have været en umulighed og landet sparet for tabet af de mange millioner.

Selvfølgelig vil der ogsaa under de ny vilkaar danne sig finansgrupper, som samarbejder og søger at faa ledelsen i forskellige selskaber, men der er sat en meget virkningsfuld bom for den magtforøgelse, de tilstræber; de fremtidige generalforsamlinger vil under disse vilkaar blive virkelige aktionærforsamlinger og ikke proformamøder. Den sunde sammenslutning indenfor industrien og andre erhverv, som bygger paa fordelene ved teknisk koncentration, vil have lige saa gode muligheder som tidligere, nemlig gennem fusionen. Derimod vil den ofte usunde finansielle koncentration (gennem aktiemajoriteter), som ikke støtter sig paa tekniske fordele, forsvinde.

Den 1. Januar 1935 var der ialt 7215 aktieselskaber her i landet; ikke mindre end 70 pct. af selskaberne havde kun en kapital paa 100.000 kr. og derunder, og 44 pct. kun en kapital paa 25.000 kr. og derunder. For disse smaa selskaber vil stemmeretsbegrænsningen være af ringe betydning, for selskaber med 100.000 kr. i aktiekapital vil fem aktionærer med hver 10.000 kr. i aktier raade over halvdelen af aktierne (jfr. ovenfor).

De virksomheder, som af hensyn til kapitalens størrelse nødvendigvis har brug for aktieselskabsformen, er selskaber med en kapital paa 1 million og derover; de udgør ialt 400 selskaber eller kun ca. $\frac{1}{20}$ (5.6 pct.) af samtlige aktieselskaber her i landet; deres fordeling er følgende:

	aktiekapital (i mill. kr.)				total
	1—5	5—10	10—20	20—	
	(antal)				
industri	125	16	8	2	151
transport	71	8		5	84
handel og omsætning	136	16	4	4	160
andre	3	2			5
total	335	42	12	11	400

Ikke mindre end 335 selskaber eller 84 pct. af denne gruppe har mellem 1 og 5 mill. kr. i aktiekapital; for disse selskaber vil de ny regler betyde

en fordeling af aktiekapitalen paa mindst 100 aktionærer, mens de vil være afskaaret fra at udstede obligationer.

For at hindre misbrug bør andelsselskaber være undergivet lignende regler som aktieselskaberne, dog bør andelsselskaber, hvis kooperative karakter anerkendes af Handelsministeriet, have ret til at være andels-havere for betydelige beløb i de virksomheder, som hører til de kooperative sammenslutninger, jfr. Fællesforeningen for de danske Brugsforeninger og deres fabriker o. lign.

D a g s p r e s s e n .

For et sundt demokratisk styre er en uafhængig, velledeet presse en ubetinget nødvendighed. Den moderne udvikling i de store lande af en storkapitalistisk presse er farlig, fordi den i udpræget grad er tilgængelig for storkapitalens anskuelser og dens ønsker om at undertrykke nyheder, som kan »skade« trusterne. Ogsaa ensretningen indenfor partipressen er en betydelig hemsko for den sunde politiske og økonomiske oplysning, som er pressens fornemste opgave. Herhjemme har vi, omend i det smaa, tydelige tendenser i samme retning. Det vil derfor være naturligt at gennemføre aktiedemokratiet paa særlig maade indenfor dagbladene.

For fremtiden bør samtlige dagblade være aktie- eller andelsselskaber; for tiden er c. to trediedele af bladene selskaber eller foreninger.

For dagbladets ledelse er det ikke aktionærernes penge, men deres anskuelser, som bør være afgørende, derfor bør hver aktionær have een stemme uden hensyn til antallet af aktier, han ejer, og ingen aktionær maa eje mere end 1 pct. af aktiekapitalen. Sammenkædningen af flere blade er uhensigtsmæssig, og derfor maa ingen være aktionær i mere end et dagblad. Antallet af aktionærer bør følge oplagets størrelse f. eks. fra 100 for oplag indtil 10.000 til 1000 for oplag over 90.000, fordi oplaget bestemmer bladets indflydelse paa den offentlige mening. For at sikre den enkelte aktionærs stilling overfor bestyrelsen (partiledelsen), bør han have fri ret til overdragelse, medmindre bestyrelsen enstemmigt nægter at godkende overdragelsen. Endelig vil det sikkert være nødvendigt at forlange, at ethvert dagblad, hvis oplag overstiger f. eks. 2000, skal være ejer af dagbladets trykkeri, i modsat fald risikerer man omgaaelse af loven, hvis trykkeriet ejes af et kapitalstærkt firma, som ad denne vej øver indflydelse paa bladets ledelse.

S t a t s k a r t e l l e r .

Den konstruktive indstilling, som man i Tyskland paa mange punkter har vist den moderne trust og kartelbevægelse, fandt sit betydningsfulde udtryk i loven om statskartellet for kali, hvor man stabiliserede produktionen ved fordeling af produktionsmængde mellem virksomhederne, oprettede fælles salgskontor, fastsatte maksimalpriser, forbød salg til udlandet til lavere priser end i indlandet etc.

Statskartellet rummer gode muligheder for at bringe kartellerne ind i en sund udvikling. Forudsætningen er, at den paagældende industri har et betydeligt hjemmemarked. De hovedpunkter, som bestemmelserne om statskarteller bør indeholde, er følgende:

1. Retten til at udøve den paagældende virksomhed kan kun erhverves ved bevilling fra statens kartelkommission.

2. Forbud mod unfair konkurrence saasom priskrig med priser under produktionsomkostningerne, forskellige priser i forskellige dele af landet, eksklusivaftaler med handelen etc., er spørgsmaal, som bør afgøres af en forretningskyndig voldgift med ret til at idømme de fornødne dagsmulkt og erstatninger.

3. Priskontrol bl. a. med ublu priser overfor forbrugerne, d. v. s. ret til undersøgelse og offentliggørelse af materiale uden at gaa forretningshemmelighederne for nær.

Gennem retten til at udstede ny bevillinger (f. eks. til kooperative selskaber) vil staten under aktiedemokratiet have et skarpt vaaben mod ublu priser, i samme retning vil endelig toldsatserne virke, et middel, som med held er anvendt af Kanada.

En ordning af denne karakter vil give det private initiativ fuld frihed til at virke, da aktiedemokratiet forhindrer kapitalkontrollen. Hvis flere selskaber slutter sig sammen til een virksomhed, som dominerer markedet, bliver det et spørgsmaal om statskontrol med det egentlige, faktiske monopol, og her er hovedsagen at forhindre ublu priser, dels ved de samme midler som ovenfor anført for statskarteller, dels gennem direkte priskontrol i lighed med den amerikanske kontrol med jernbanernes takster.

Den tekniske koncentration indenfor dansk industri er vidt fremskredet i adskillige erhverv. I følge erhvervstællingen i 1925 omfatter de erhverv, hvor mindst 40 pct. af den samlede produktion falder paa større fabrikker (med mere end 100 arbejdere), c. 91.100 personer eller knap $\frac{1}{4}$ af det samlede personel for haandværk og industri, altsaa en meget betydelig del af dansk industri.

De 13 erhverv, hvor mere end 80 pct. af produktionen falder paa større virksomheder (over 100 arbejdere), synes selvskrevne til statskarteller, saa meget mere som antallet af større fabrikker er mindre end 10 undtagen for tobaksindustrien (22) og jernskibs- og maskinbyggerierne (11). Men ogsaa de øvrige erhverv, hvor de større virksomheder har mere end 40 pct. af produktionen, maa ligeledes egne sig til statskarteller; det er en kendt sag, at kaffesurrogatfabrikker (54 pct.), margarinefabriker (50 pct.), bryggerierne (76 pct.), skotøjsindustrien (41 pct.), glasværker (74 pct.), jernindustrien (55 pct. til 97 pct.) og oliefabrikerne (79 pct.) har truster eller trustlignende sammenslutninger. Og siden 1925 er koncentrationen skredet videre frem, ikke mindst gennem financier kontrol.

At truster og karteller er langt mere omfattende, end de officielle tal og meddelelser viser, er utvivlsomt. Det er derfor sikkert af betydning, at aktiedemokratiet indføres i Danmark, ikke blot for det økonomiske livs trivsel, men for hele vor politiske udvikling.

Det gælder ikke blot kampen mod den hjemlige højfinans, men lige saa

¹⁾ Sukkerfabriker, tobaksfabriker, bomuldsspinderier, uldspinderier og andre spinderier, cementfabriker, porcelæns- og fajancefabriker, kabel- & metaltraadsfabriker, jerntraad og grove traadvarer, jernskibs- og maskinbyggerier, tændstikfabriker, gødning- & svovlsyrefabriker samt papirfabriker.

fuldt den udenlandske storkapital, som i stigende grad tvinger dansk industri og andre erhverv ind under sit herredømme, saa snart de har naaet et højt økonomisk og teknisk stade. Maaske forekommer de foreslaaede indgreb vidtgaende, men en nærmere undersøgelse vil antagelig vise, at de danner et nødvendigt hele, hvis ikke aktiedemokratiets gennemførelse skal lide samme skæbne som saa mange trustlove forhen, at forblive magtesløse eller maaske endog fremme den udvikling, man vil forhindre, saaledes som en amerikansk betænkning udtrykte sig om trustlovgivningen i Amerika: »The strongest forms of combinations appear to have been promoted by laws intended to prevent them.« (Final report of the industrial committee 1901).
